

4. Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник / Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко, М.І. Мельник та ін.; За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – 3-тє вид., переробл. та допов. – К.: Атіка, 2009. – 744 с.
5. Постанова пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27.02.2009. № 1. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09
6. Бородавко О.С. Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність як об'єкт кримінально-правового вивчення / О.С. Бородавко // Митна справа. – 2011. – № 5. – С. 126–130.
7. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар. Видання сьоме, перероблене та доповнене / Відп. ред. Є.Л. Стрельцов. – Х. : Одиссей, 2011. – 824 с.
8. Хавронюк М. Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (коментар нового закону) / М. Хавронюк // Вісник Львівського університету. – 2009. – Вип. 49. – С. 244–249.
9. Дегтярьова І.В. Щодо особливостей діяння передбаченого ст. 150-1 Кримінального кодексу України / І.В. Дегтярьова // Право і безпека. – 2011. – № 3 (40) – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2011_3/PB-3/PB-3_50.pdf
10. Постанова пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність» № 2 від 27.02.2004 р. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04>.

УДК 612.833.81

ПРОЦЕДУРА ЗАТРИМАННЯ ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ

Н. Ю. Деніс, О. О. Левендаренко

Резюме. У статті досліджено особливості процесуального порядку затримання. Розглянуто порядок законного затримання, підстави, момент затримання, строки затримання.

Ключові слова: затримання, запобіжні заходи, підстави затримання, особа, уповноважена службова особа.

Прийняття нового Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України – одна з найважливіших подій у законодавчій діяльності України. Основними напрямками реформування є поглиблення захисту прав і свобод людини. У часи розбудови України як демократичної правової держави, утвердження принципів дотримання прав і свобод людини, орієнтації на європейські стандарти в усіх сферах соціального життя, створення ефективної національної системи правосуддя є одним із основних завдань, що постали перед нашим суспільством. Також основними напрямками реформування кримінального судочинства, відповідно до нового КПК, є створення рівних можливостей для кожної із сторін у кримінальному процесі. Вивчення деяких положень КПК України 2012 року свідчить про те, що він, як будь-який інший законопроект, не може бути ідеально досконалим і потребує внесення змін і доповнень, особливо щодо вирішення питання про затримання особи.

Проблемою процедури процесуального затримання займалися такі вчені: Л.М. Лобойко, С.О. Заїка, Р.І. Благута, В.Г. Гончаренко, В.Т. Нор, О.І. Тищенко, В.П. Шибіко та ін.

Метою цієї статті є визначення особливостей процедури затримання особи, а саме підстав затримання, моменту та осіб, які мають право на затримання.

Затримання є важливим процесуальним та непроцесуальним засобом, оскільки саме завдяки йому можна припинити злочин, тим самим зберегти чиясь життя та інші людські цінності від злочинного посягання, але затримання – це вторгнення в сферу особистих немайнових прав людини, тому держава, яка ставить на меті захист основоположних прав людини, її інтересів та соціальних цінностей, змушена упорядкувати це втручання. Тому потрібно дотримання балансу між суспільною

необхідністю застосування затримання та захистом від неправомірного втручання в особисті права людини, яка попадає в ці правовідносини.

Завдяки новому КПК процедура затримання була деталізована. Відповідно до чинного КПК в питанні затримання осіб можливості оперативних підрозділів суттєво обмежені [1]. І з боку законодавця позиція посилення контролю за затриманням цілком зрозуміла. Деталізація процедури затримання стане гарантією від неправомірного втручання у конституційні права особи, право на свободу та недоторканність [2]. Права та свободи людини є одним з найважливіших соціальних та правових інститутів, адже саме він у повній мірі відображає досягнення суспільством певного рівня розвитку, стан захищеності особи в цілому. Так, у ст. 12 Загальної декларації прав людини йдеться про те, що кожна людина має право на захист закону від безпідставного втручання в особисте і сімейне життя людини, посягання на недоторканність її життя, тайну кореспонденції або на честь і репутацію [3].

Але аналіз процедури затримання відповідно до чинного КПК вказує на те, що на практиці виникають певні проблеми.

Серед заходів забезпечення кримінального провадження важливе місце займає застосування запобіжних заходів. Запобіжні заходи – це частина заходів забезпечення кримінального провадження, спрямованих на забезпечення належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого через певне обмеження їхніх особистих прав. Відповідно до ч. 2 ст. 176 КПК України затримання є тимчасовим запобіжним заходом. Затримання застосовується з підстав та в порядку, визначеному КПК.

Чинний КПК виділяє три види затримання. Це затримання уповноваженою службовою особою, яке санкціоноване слідчим суддею або судом (ст.ст.188-191 КПК України), затримання уповноваженою службовою особою (ст.208 КПК України) та законне затримання, тобто особою, яка не є взагалі службовою і кожним, хто не є уповноваженою службовою особою (особою, якій законом надано право здійснювати затримання) (ст. 207 КПК).

За КПК 2012 року затриманню особи присвячений § 2. Затримання особи без ухвали слідчого судді, суду Глави 18. Запобіжні заходи, затримання особи. Затримання особи залишається тимчасовим запобіжним заходом (ч. 2 ст. 176). Щодо порівняння норм, які визначають порядок затримання особи за КПК України

1960 року (далі КПК 1960 року) і КПК 2012 року, то слід зазначити, що КПК 1960 року в ст. 106, ст. 115 регламентує порядок затримання підозрюваного [2]. Окремої статті про затримання обвинуваченого немає [4]. Проте в ч.4 ст. 165-2 КПК 1960 року зазначається, що якщо орган дізнання, слідчий вносить подання погоджене з прокурором до суду про взяття під варту особи, яка перебуває на волі, суддя вправі своєю постановою дати дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого і доставку його в суд під вартою. З положення цієї статті вбачається, що затримати можна як підозрюваного так і обвинуваченого. Ці положення майже не змінюються і за КПК 2012 року. Так, з положень ст. 207, 208 вбачається, що затримати можна особу, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, а ст. 188 передбачає затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

У КПК 1960 року одною із найгостріших проблем є те, що в результаті правової невизначеності на практиці продовжують діяти два види затримання за підозрою у вчиненні злочину: фактичне і юридичне. Фактичне затримання, коли особа затримана фізично і доставляється в правоохоронні органи. Юридичне затримання, при якому фізичне затримання отримує процесуально-правового оформлення у вигляді протоколу затримання підозрюваного в порядку статей 106 та 115. Враховуючи, що КПК 1960 року не визначає моменту з якого обчислюється строк затримання, а в ст. 106-1

зазначено, що порядок короткочасного затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, визначається «Положенням про порядок короткочасного затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину від 13 липня 1976 р.», де в ч. 2 ст. 3 передбачено, що цей строк обчислюється з моменту доставлення цієї особи в орган дізнання чи до слідчого, а якщо затримання зазначеної особи провадиться на підставі постанови про затримання, винесеної органом дізнання або слідчим, то з моменту фактичного її затримання [5].

Згідно до ст. 209 КПК Особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою. Тобто тепер часом затримання вважається не момент складення протоколу, а час безпосереднього затримання. Законодавець поєднує фактичне та юридичне затримання в часі. Раніше питання початку затримання (фізичне затримання чи складання протоколу) було дискусійним, то тепер згідно з ч.1 ст.209 КПК України, момент затримання чітко визначений.

За КПК 2012 року як і КПК 1960 року про затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, складається протокол (ч. 5ст. 208), в якому, крім відомостей, передбачених ст. 104 зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) затримання відповідно до положень ст. 209; підстави затримання; результати особистого обшуку; клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили; повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого. Тобто години затримання особи в протоколі проставляються з моменту її фактичного затримання. Враховуючи, що при затриманні особи йдеться про обмеження конституційного права особи на свободу й особисту недоторканність, тому дуже доречно, що вказане питання врегульовано законом, а не іншими нормативними актами.

Визначення в КПК 2012 року моменту затримання є дуже важливою гарантією захисту права особи на свободу і особисту недоторканність.

Розглядаючи момент затримання доцільно вказати і на недоліки в КПК 2012 року, а саме слід зазначити, що у ч. 2 ст. 207 передбачено, що кожна особа має право затримати без ухвали слідчого судді, суду будь-кого, а після затримання зобов'язаний негайно доставити її до уповноваженої службової особи або негайно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення (ч. 3 ст. 207). З якого моменту вважати в даному випадку особу затриманою в законодавстві не визначено.

Скласти протокол про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину може тільки уповноважена службова особа, тому на практиці будуть виникати питання з якого часу вважати особу затриманою з моменту її фактичного (фізичного затримання), чи юридичного (з моменту складання протоколу уповноваженою службовою особою).

Не визначення моменту затримання в законі, в подальшому на практиці може сприяти порушенню конституційних прав особи на свободу і особисту недоторканність, оскільки і в разі затримання особи іншою особою, яка не є уповноваженою службовою особою, особа певною мірою позбавляється свободи.

Однією із гарантій прав затриманої особи є те, що в ч. 4 ст. 208 КПК України 2012 року передбачено, що уповноважена службова особа, що затримала особу, повинна негайно їй повідомити зрозумілою для неї мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину вона підозрюється. Роз'яснити, що затриманий має право мати захисника та інші процесуальні права, вимагати проведення перевірки обґрунтованості затримання, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього. Уповноважена службова особа про затримання особи і місце її перебування має негайно повідомити близьких родичів,

членів сім'ї, чи інших осіб за вибором цієї особи (ст. 213). З положень цієї статті вбачається, що уповноважена службова особа повинна дотримуватись порядку затримання особи, встановленого законом, позитивним є і те, що законодавець розширив коло осіб, яким слід повідомити про затримання особи [6].

Якщо порівнювати відмінності підстав затримання за старим і новим КПК то можна побачити, що саме відрізняє нові підстави для затримання від старих підстав:

Чинний КПК України встановлює, що уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, у випадках: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, у тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин (ч. 1 ст. 208 КПК України).

ст. 106 КПК 1960 року, встановлює що:

Орган дізнання вправі затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі, лише при наявності однієї з таких підстав:

1) коли цю особу застали при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення;

2) коли очевидці, в тому числі й потерпілі, прямо вкажуть на дану особу, що саме вона вчинила злочин;

3) коли на підозрюваному або на його одязі, при ньому або в його житлі буде виявлено явні сліди злочину.

При цьому з положень ст. 208 чинного КПК України незрозуміло, чи стосується вираз «безпосередньо після вчинення злочину» (тобто за короткий проміжок часу неподалік від місця події) лише випадків, коли на підозрюваного вказує очевидець, або ж вона стосується й випадків виявлення «сукупності ознак». Якщо так, то в разі виявлення цих ознак не безпосередньо, а впродовж тривалого часу та на значній відстані від місця події, підстав для затримання не буде [7].

Також таке уточнення що уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, викликає питання попередньої кваліфікації правопорушення.

Наприклад, у випадку, якщо працівник ДАІ побачив, як одна особа вдарила іншу. Відповідно до ст. 7 Загальної декларації прав людини всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом, а у її ст. 8 закріплено, що кожна людина має право на ефективне відновлення в правах компетентними національними судами у випадках порушення її основних прав, наданих людині Конституцією чи законом. У свою чергу, стаття 3 Конституції України визнає людину як найвищу соціальну цінність в Україні. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Крім цього, ст. 27 Конституції України встановлює обов'язок держави захищати життя людини. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права зобов'язує державу забезпечити будь-якій особі ефективний засіб правового захисту у випадку порушення їх прав та свобод. То як вчиняти в цьому випадку працівнику міліції. Тому що в нього можуть виникнути складнощі із попередньою кваліфікацією. Згідно до КПК працівник міліції, який безпосередньо не зв'язаний із вирішенням питань кримінального судочинства службовими обов'язками зобов'язаний припиняти будь-які адміністративні чи кримінальні правопорушення. Зволікання у цьому випадку може привести до негативних наслідків в першу чергу для потерпілого, а також і для самої уповноваженої особи. Тому що, якщо уповноважена

службова особа затримає підозрюваного, а в подальшому з'ясується, що в діях затриманого відсутній склад злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі, таке затримання вважається незаконним. І це є підставою для дисциплінарної відповідальності працівника міліції [8].

Підсумовуючи вищенаведене, слід зазначити, що деякі положення КПК 2012 року про законне затримання, а також затримання уповноваженою службовою особою є прогресивними. Проте, головною ідеєю є вдосконалення застосування затримання практичними працівниками органів внутрішніх справ, з метою недопущення при його застосуванні права особи на свободу і особисту недоторканність. Також доречною була б пропозиція змінити редакцію ч.1 ст.208 КПК України. Тобто виключити посилення "особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі" замінивши на "особу, підозрювану у вчиненні кримінального правопорушення".

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 25.05.2012р. // Офіційний вісник України. – 2012. – №37. – ст. 11.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 23.07.1996. – № 30. – ст. 141.
3. Загальна декларація прав людини // Міжнародні договори України. – К., 1992.
4. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 р. (зі змінами та доповненнями). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
5. Сорока С.О. Процесуальний порядок затримання/ С. О. Сорока // Митна справа. – 2012. – № 3, ч. 2, кн.1.
6. Про затвердження Положення про порядок короткочасного затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину: Указ Президії Верховної Ради СРСР від 13 липня 1976 року № 4203–ІХ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // Верховна Рада України. Офіційний сайт.
7. Меживой В.П. Актуальні питання затримання осіб за новим КПК України 2013 р. / В. П. Меживой // Юридичний вісник України. – 2013. – №23.

УДК 347.426.6

ДЕРЖАВНИЙ ІНТЕРЕС І ЙОГО СПІВВІДНОШЕННЯ З СУБ'ЄКТИВНИМ ПРАВОМ

О. С. Діденко, В. А. Малига

Резюме. В даному дослідженні аналізуються основні теоретико-правові підходи щодо правової природи державного інтересу, а також проводиться співвідношення понять «державний інтерес» та «суб'єктивне право» шляхом визначення їх спільних та відмінних ознак.

Ключові слова: державний інтерес, охоронюваний законом інтерес, суб'єктивне право.

Вступ. У сучасний період все активніше використовується термін «державний інтерес». Державні інтереси передбачені у національному законодавстві, наприклад, у Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 11 січня 2012 р. «Про затвердження складу осіб, уповноважених представляти інтереси держави у правліннях та наглядових радах фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України» [1], Рішенні Конституційного Суду України від 08.04.1999 № 3-рп/99 (у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді) [2] тощо. Але за наявності цих актів відсутня дефініція державного інтересу на законодавчому рівні. Також, слід зазначити, що не має єдиного підходу до розуміння інтересів держави і що конкретно входить до цього